

ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА

УДК 342.4:340.5

DOI <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2021.21.01>

ПРОБЛЕМАТИКА АДАПТАЦІЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ І ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ В АСПЕКТІ РЕФОРМУВАННЯ СФЕРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

Болдирєва Уляна Сергіївна,
старша викладачка кафедри права
національної безпеки
та правової роботи
(Військово-юридичний інститут
Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого,
м. Харків, Україна)
ORCID: 0000-0001-8334-2601

Статтю присвячено висвітленню проблематики адаптації спеціальних термінів, які містяться в Угоді про асоціацію між Україною і ЄС із питань реалізації політики у сфері забезпечення реформування національної безпеки і оборони держави. Зокрема, на прикладі реалізації Плану заходів із виконання Угоди про асоціацію висвітлено проблематику впровадження спеціальної термінології ЄС у зміст національних актів законодавства із питань національної безпеки і оборони. Як найбільш проблемні аспекти імплементації спеціальної правничої термінології ЄС у національне законодавство України наведено проблематику термінологічного забезпечення правової регламентації таких інститутів, як «антикризове управління», «європейська зона безпеки», «політико-безпекова конвергенція», «військові спроможності». Відзначено спеціально-юридичний характер указаних категорій, зумовлений відмінністю методологічних підходів до організації системи оборони і державної безпеки держав-членів ЄС та України.

Обґрунтовано, що держава має створювати таке законодавство, яке має бути зрозумілим для суспільства і мати низький потенціал для колізій норм. Відмінність терміносистем законодавства України і законодавства ЄС у сфері забезпечення національної безпеки і оборони є чинником, який гальмує реформування зазначеної галузі на національному рівні. Доведено, що введення в дію положень Угоди про асоціацію у найближчій історичній перспективі буде чинником активізації гармонізації терміносистем України та ЄС, реформування сфери забезпечення національної безпеки і оборони України. Наголошено на тому, що юридична наука має забезпечити ідейне наповнення процесу уніфікації спеціальної нормативної термінології під час

розроблення проектів нормативних актів із питань реформування сектору національної безпеки і оборони, а також змістовно-термінологічного узгодження взаємодії систем безпеки і оборони України та ЄС.

Ключові слова: національна безпека і оборона, Угода про асоціацію, антикризове управління, європейська зона безпеки, політико-безпекова конвергенція, військові спроможності, спеціальна юридична термінологія.

**PROBLEMS OF ADAPTATION OF TERMINOLOGY
OF THE ASSOCIATION AGREEMENT BETWEEN UKRAINE
AND THE EUROPEAN UNION IN THE ASPECT OF REFORMING
THE SPHERE OF NATIONAL SECURITY AND DEFENSE**

Boldyreva Ulyana Sergeevna,
Senior Lecturer at the Department
of National Security Law
and legal work (Military Law Institute
Yaroslav Mudryi National Law
University, Kharkiv, Ukraine)

The article is devoted to the issue of adaptation of special terms contained in the Association Agreement between Ukraine and the EU on the implementation of policy in the field of national security and defense reform. In particular, on the example of the implementation of the Action Plan for the implementation of the Association Agreement, the issues of introduction of special EU terminology in the content of national legislation on national security and defense are highlighted. The most problematic aspects of the implementation of special EU legal terminology in the national legislation of Ukraine are the issues of terminological support of legal regulation of such institutions as «crisis management», «european security zone», «political and security convergence», «military capabilities». The special legal nature of these categories is noted, which is due to the difference in methodological approaches to the organization of the defense system and state security of the EU member states and Ukraine.

It is substantiated that the state should create such legislation that should be clear to society and have a low potential for conflicts of norms. The difference between the terminological systems of Ukrainian and EU legislation in the field of national security and defense is a factor that hinders the reform of this industry at the national level. It is proved that the implementation of the provisions of the Association Agreement in the near future will be a factor in intensifying the harmonization of terminology systems of Ukraine and the EU, reforming the sphere of national security and defense of Ukraine. It is emphasized that legal science should ensure the ideological content of the process of unification of special normative terminology in the development of draft regulations on reforming the national security and defense sector and content-terminological coordination of cooperation between security and defense systems of Ukraine and the EU.

Key words: national security and defense, Association Agreement, crisis management, European security zone, political and security convergence, military capabilities, special legal terminology.

Постановка проблеми і актуальність обраної тематики. Останні роки новітньої історії державотворення України характеризуються активізацією європейської інтеграції України і поглибленням участі нашої держави у європейських політиках.

Після підписання і ратифікації Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством із атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – Угода про асоціацію) у 2014 році розпочався принципово новий етап комплексних державних перетворень у всіх сферах суспільного життя, народного господарства і державного управління [1]. Реформування сфери забезпечення національної безпеки і оборони стало одним із найбільш пріоритетних завдань державного будівництва.

Важливим компонентом перетворень у сфері забезпечення національної безпеки і оборони в аспекті імплементації Угоди про асоціацію є термінологічне наповнення основних юридичних конструкцій, які містяться в актах, що регламентують зазначену сферу. З огляду на це актуальним науково-практичним завданням юридичної доктрини є дослідження аспектів упровадження у національне законодавство нової правничої термінології. Тому **мета роботи** - дослідження проблемних аспектів термінологічного забезпечення реформування сфери забезпечення національної безпеки і оборони України в аспекті імплементації положень Угоди про асоціацію.

Аналіз наукових публікацій. Ідейно-теоретичною основою статті стали наукові напрацювання таких правознавців, як І. Кочан, Б. Калиновський, Ю. Бугайко, С. Мітряєва, М. Любченко. Проте системний аналіз змісту їхніх праць указує на недостатній ступень розробленості обраної тематики.

Виклад основного матеріалу. У загальному порядку слід відзначити, що нині правничі термінологія у системі законодавства України активно розвивається і вдосконалюється. Очевидним є те, що юридичні терміни кожної галузі законодавства формуються і вдосконалюються під впливом багатьох чинників. Як слушно відзначає у зазначеному контексті І. Кочан, на сучасному етапі наукового розвитку нерідко спостерігається накладання наук, поєднання їх між собою, скажімо, економіки та юриспруденції, журналістики і права, медицини і права тощо [2, с. 117]. Відповідно, розвиток і реформування галузі, яку «обслуговує» певна правничі термінологія, є головним чинником удосконалення нормативно передбачених понять і дефініцій.

Нині сам термін «сфера забезпечення національної безпеки і оборони» є збірним поняттям, адже категорії «національна безпека» і «оборона» визначаються у різних законодавчих актах – у Законі України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 р. № 2469-VIII та Законі України «Про оборону України» від 06.12.1991 р. № 1932-XII відповідно [3,4]. Стосовно нормативного визначення термін «національна безпека» означає захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних і потенційних загроз. Зазначене принципово відрізняється від терміну «оборона України». Зокрема, законодавче визначення категорії «оборона України» вказує на те, що під обороною слід розуміти систему політичних, економічних, соціальних, воєнних, наукових, науково-технічних, інформаційних, правових, організаційних та інших заходів держави щодо підготовки до збройного захисту і її захист у разі збройної агресії або збройного конфлікту. Водночас наведені визначення є багато в чому суміжними за змістом на тлі різниці за критеріями граматики і синтаксису самих словосполучень.

В аспекті практичного втілення державної політики у сфері реформування національної безпеки і оборони зазначені вище категорії вживаються у більшості випадків парно. Свідченням цього є значна кількість чинних нині і таких, що втратили чинність, програмних документів нормативного характеру. Зокрема, у правовій системі України із 2016 по 2021 рік було чинним рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 березня 2016 року «Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони

України», введене в дію Указом Президента України від 14 березня 2016 року № 92 [5]. Через предметну суміжність сфери оборони і сфери національної безпеки цей документ передбачав систему заходів, спрямованих на спільний розвиток безпекових та оборонних спроможностей України у середньостроковій перспективі, сформованих на основі оцінки безпекового середовища та фінансово-економічних можливостей держави і здійснених у межах комплексного огляду сектору безпеки і оборони України. Водночас такий підхід до вживання національним законодавцем спеціальної термінології неповною мірою відповідає духу і букві положень Угоди про асоціацію, яка є частиною національного законодавства держави. Річ у тім, що оперування термінологією ЄС під час формування нормативних документів із питань реформування сфери національної безпеки і оборони може мати не лише позитивні наслідки, але і нести певні ризики. Б. Калиновський і Ю. Бугайло у зазначеному контексті наголошують на тому, що серед негативних результатів євроінтеграційного процесу в Україні у проєкції зміни законодавчої термінології є виникнення термінологічної плутанини та юридичних колізій, помилок перекладу [6, с. 93].

Беручи до уваги наявні виклики і загрози національним інтересам України, слід указати на те, що сфера забезпечення національної безпеки і оборони реформується активними темпами та має багатоаспектні прояви. Якщо розглядати ці процеси у зрізі упровадження та адаптації спеціальної термінології, то імплементація положень Угоди про асоціацію є своєрідним мейнстрімом для оновлення законодавчої термінології у зазначеній галузі. Із формально-юридичного погляду чинний нині План заходів із виконання Угоди про асоціацію, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 25.10.2017 р. № 1106 (далі – План заходів), передбачає значну кількість напрямів удосконалення актів національного законодавства з питань забезпечення національної безпеки і оборони [7]. Зокрема, у документі, який містить 1943 пункти, окреслено перспективні напрями зміни законодавства з питань забезпечення реформи Служби безпеки України; функціонування Ради національної безпеки і оборони України; вжиття кримінально-процесуальних заходів щодо військовослужбовців; упровадження стандартів ЄС у секторі закупівель у сфері національної безпеки та оборони; здійснення експортного контролю за товарами військового призначення; оновлення законодавства у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, а також протидії торгівлі людьми; удосконалення соціально-правового статусу військовослужбовців та інші. Виконання положень Плану заходів на національному рівні вимагає від компетентних суб'єктів нормотворчості закріплення і визначення нових для вітчизняної правничої термінології понять і категорій, які за змістом мають відповідати кожному пункту. Проте навіть після сплину контрольного часу для практичного втілення пунктів Плану заходів спеціалісти констатують наявність певної проблеми у їхньому впровадженні у зміст національних актів законодавства. У свою чергу, це впливає на правові засади державної політики у сфері забезпечення національної безпеки і оборони. Пропонуємо запитинься на найбільш проблемних, на нашу думку, термінах.

Зокрема, забезпечення національної безпеки і оборони України прямо пов'язане із реакцією на кризи та управлінською діяльністю у напрямку подолання (протидії) кризових явищ. Угода про асоціацію передбачає доцільність запровадження в Україні такого інституту, як «антикризове управління». Лише у тексті зазначеного вище документа категорії «антикризове управління» і «кризові ситуації» зустрічаються шість разів. Водночас, ураховуючи «антикризову» спрямованість зазначеної категорії, положення Угоди про асоціацію не дають повного уявлення про те, на які саме виклики

розрахований інститут «антикризового управління». Не дає відповідь на це питання і національне законодавство України, оскільки категорія «криза» не є легітимізованою. Аналізуючи зміст Розділу II Угоди про асоціацію, є підстави констатувати, що антикризове управління тісно пов'язане із політико-безпековою конвергенцією України та європейських держав, обумовлене необхідністю забезпечення міжнародної стабільності на європейському континенті, рівнем упровадження демократичних принципів у функціонування державного апарату, ствердженням в Україні принципу верховенства права, якістю забезпечення прав та основоположних свобод особи, недискримінації осіб, які належать до меншин, поваги до різноманітності, а також необхідністю консолідації політичних сил задля проведення якісних реформ у державі. Більше того, орієнтуючись на зміст ст. 7 Угоди про співробітництво («Зовнішня і безпекова політика»), антикризове управління визначається як засіб досягнення стану безпеки і регіональної стабільності, чинник роззброєння, нерозповсюдження зброї, контролю над озброєннями та експортом зброї, а також поліпшення взаємовигідного діалогу України та ЄС у космічній сфері. У контексті цього ст. 10 документу («Попередження конфліктів, антикризове управління та військово-технічне співробітництво») закріплює положення, відповідно до якого ефективне антикризове управління є передумовою приєднання України до Спільної політики безпеки і оборони ЄС шляхом участі українських представників у цивільних і військових операціях ЄС із подолання кризових ситуацій, а також участі у спільних військових навчаннях і тренуваннях.

Враховуючи зазначене, складними за змістом є такі терміни Угоди про асоціацію, як «європейська зона безпеки», «політико-безпекова конвергенція». У сучасній правовій доктрині ці поняття розглядаються по-різному і у різних контекстах. Зокрема, сталою категорією права ЄС є термін «Європейська система безпеки і оборони» («ESDI»), яка містить засоби забезпечення ефективних взаємних консультацій ЄС і НАТО; розвиток співпраці і гласності між ЄС і НАТО; форми участі європейських членів Альянсу, які не входять до ЄС; практичні можливості доступу ЄС до планувальних можливостей НАТО, а також до ресурсів і потужностей Альянсу [8, с. 110]. Що стосується «політико-безпекової конвергенції», то дискусійним є питання про поєднання політичного і безпекового складника на рівні правничої термінології. Проблемним видається питання про нормативне визначення зазначеного терміну на рівні національного законодавства, адже вживана категорія «політика у сфері безпеки і оборони» набула у вітчизняній практиці широкого вжитку та активно застосовується нині.

Окрім того, заслуговує на увагу такий термін Угоди про асоціацію, як «військові спроможності». Із практичного погляду зазначене поняття дещо дисонує із вживаною у національному правовому просторі дефініцією «оборонні спроможності держави» [9]. Більше того, на відомчому нормативному рівні Міністерства оборони сталим є термін «оперативні (бойові) спроможності Збройних Сил України [10]. На тлі різниці у методологічних підходах до організації системи оборони і державної безпеки держав-членів ЄС та основ міждержавного військового управління така відмінність є чинником плутанини у системі національного законодавства України.

Безумовно, зазначені вище терміни є спеціально-юридичними термінами. Це означає, що слова і словосполучення, котрі належать юридичній науці і практиці, відображають специфіку державно-правових явищ і створюються законодавцем або правовою доктриною тоді, коли у літературній мові відсутнє слово на позначення відповідного поняття [11, с. 65]. Водночас держава має створювати законодавство, яке має бути зрозумілим для суспільства і мати низький потенціал для колізій норм. Але термінологічна адаптація національного законодавства до законодавства ЄС указує на очевидну проблематику співвідношення термінологічних конструкцій. Відмінність

терміносистем законодавства України і законодавства ЄС у сфері забезпечення національної безпеки та оборони є чинником, який гальмує реформування зазначеної галузі на національному рівні.

Висновки. Існують підстави зауважити, що введення в дію положень Угоди про асоціацію у найближчій історичній перспективі буде чинником не лише активізації гармонізації терміносистем України та ЄС, але і суттєвим кроком у реформуванні сфери забезпечення національної безпеки та оборони України. Юридична наука у зазначеному контексті має забезпечити ідейне наповнення процесу уніфікації спеціальної нормативної термінології під час розробки проєктів нормативних актів із питань реформування сектору національної безпеки та оборони. Більше того, змістовно-термінологічне узгодження взаємодії систем безпеки і оборони України та ЄС у практичній площині сприятиме подоланню загроз і ризиків стабільності та безпеки у східноєвропейському регіоні.

Список використаних джерел:

1. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон України від 16.09.2014 р. № 1678-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014 р. № 40. Стаття 2021.
2. Кочан І. Правнича термінологія крізь призму лінгвістики. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія «Проблеми української термінології». 2014. № 791. С. 112–117.
3. Про національну безпеку України: Закон від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241.
4. Про оборону України: Закон України від 06.12.1991 р. № 1932-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 9. Ст. 106.
5. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 березня 2016 року «Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України»: Указ Президента України від 14.03.2016 р. № 92/2016. *Офіційний вісник Президента України*. 2016. № 10. Стор. 3. Ст. 195.
6. Калиновський Б. В., Бугайко Ю. О. Вплив європейської правничої термінології на українську законодавчу терміносистему. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. 2019. № 2 (6). С. 86–100.
7. Про виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Постанова Кабінету Міністрів України від 25.10.2017 р. № 1106. *Урядовий кур'єр*. 2018. № 52.
8. Мітрьєва С. І. Європейська безпека і Україна: навчальний посібник. Ужгород, «Ліра». 2008. 222 с.
9. Розвиваємо оборонні спроможності держави – зміцнюємо оборонний резерв. Мультимедійна платформа іномовлення в Україні «Укрінформ». URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3265549-rozvivamo-oboronni-spromoznosti-derzavi-zmicnuemo-vijskovij-rezerv.html> (дата звернення: 25.09.2021).
10. Про затвердження Тимчасової інструкції про порядок організації і проведення перевірок та оцінювання набуття оперативних (бойових) спроможностей у Збройних Силах України: Наказ Міністерства оборони України від 29.05.2013 р. № 352. URL: https://www.mil.gov.ua/content/other/MOU352_2013.pdf (дата звернення: 25.09.2021)
11. Любченко М. І. Юридична термінологія: поняття, особливості, види: монографія. Харків: ТОВ «Видавництво «Права людини», 2015. 280 с.